

DIE BURGERLIKE LEWE IN POTCHEFSTROOM
TEN TYE VAN DIE EERSTE VRYHEIDSOORLOG.

DEUR

HELEN MARINDA VAN COLLER.

VOORGELê AS NAKOMING VAN DIE VEREISTES
VIR DIE GRAAD MAGISTER ARTIUM IN DIE
FAKULTEIT VIR LETTERE EN WYSBEGEERTE
AAN DIE POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT
VIR CHRISTELIKE HOër ONDERWYS.

STUDIELEIER: PROF. G.N. VAN DEN BERGH.
JUNIE 1983

DIE BURGERLIKE LEWE IN POTCHEFSTROOM
TEN TYE VAN DIE EERSTE VRYHEIDSOORLOG.

DEUR

HELEN MARINDA VAN COLLER.

VOORGELê AS NAKOMING VAN DIE VEREISTES
VIR DIE GRAAD MAGISTER ARTIUM IN DIE
FAKULTEIT VIR LETTERE EN WYSBEGEERTE
AAN DIE POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT
VIR CHRISTELIKE HOër ONDERWYS.

STUDIELEIER: PROF. G.N. VAN DEN BERGH.
JUNIE 1983

Dankbetuiging.

Ek wil graag van hierdie geleentheid gebruik maak om my dank uit te spreek teenoor my studieleier, prof. G.N. van den Bergh, vir sy leiding, hulp en kennis wat hy tot my beskikking gestel het. My dank gaan ook aan die personeellede van die Ferdinand Postma Biblioteek vir hulle hulp en aan Daleen du Plessis vir netjiese tikwerk onder moeilike omstandighede. 'n Woord van opregte dank aan my ouers vir hulle ondersteuning en aanmoediging deur my studiejare, asook aan my suster Louisa, vir haar hulp wat my lank sal bybly.

My grootste dank gaan aan Hom wat dit alles moontlik gemaak het.

Opgedra aan my ouers.

INHOUDSOPGAVE.

Bladsy

Hoofstuk 1.

Inleiding.

1.	Probleemstelling.	1
2.	Bronne.	2
3.	Samevatting.	8

Hoofstuk 2.

Voorgeskiedenis, 1838 - 1860.

2.1.	Stigting en Aanleg.	10
2.1.1.	Verskuiwing.	11
2.1.2.	Vestiging.	12
2.2.	Politieke woelinge.	13
2.3.	Groei.	15
2.4.	Ontwikkeling op die godsdiens- en onderwysgebied.	18
2.4.1.	Godsdiens.	18
2.4.2.	Onderwys.	19
2.5.	Administrasie.	21
2.6.	Samevatting.	23

Hoofstuk 3.

Die bevolkingsamestelling teen 1880.

3.1.	Bevolkingsgroei.	25
3.2.	Faktore wat bygedra het tot die bevolkingsgroei in Potchefstroom.	30
3.2.1.	Ligging.	30
3.2.2.	Handel.	31
3.2.3.	Afwesigheid van dorpe.	31
3.2.4.	Ontdekking van diamante en goud.	32
3.3.	Die bevolkingsamestelling van die dorp teen 1880.	32
3.3.1.	Afrikaners.	33
3.3.2.	Engelse.	33
3.3.3.	Hollaners.	34
3.3.4.	Ander Uitlanders.	34
3.3.5.	Swartes.	35
3.4.	Samevatting.	36

Hoofstuk 4.

Ekonomiese bedrywigheede teen 1880.

4.1.	Ontwikkeling en Uitbreiding.	38
4.2.	Die invloed van diamante en goud op die Potchefstroomse ekonomie.	40

4.2.1.	Die ontdekking van diamante.	41
4.2.2.	Die ontdekking van goud.	42
4.3.	Besighede, Hotelle en Banke.	43
4.4.	Markbedryghede teen 1880.	48
4.4.1.	Markdae.	49
4.4.2.	Handelsartikels.	50
4.4.2.1.	Volstruisvere.	51
4.4.2.2.	Wol.	51
4.4.2.3.	Ivoor.	52
4.5.	Transportry.	53
4.6.	Meulebedryf.	54
4.7.	Soutbedryf.	55
4.8.	Omvang van die ekonomie teen 1880.	56

Hoofstuk 5.

Die fisiese voorkoms van Potchefstroom teen 1880.

5.1.	Algemene Voorkoms.	57
5.2.	Uitleg.	58
5.2.1.	Erwe.	59
5.2.2.	Armoedige erwe.	61
5.2.3.	Tuine en Vrugteboorde.	62
5.2.4.	Watervore.	63
5.2.5.	Strate.	65
5.3.	Geboue.	66
5.3.1.	Regeringsgeboue.	67
5.3.1.1.	Die Landdroskantoor.	67
5.3.1.2.	Die Poskantoor.	67
5.3.1.3.	Die Kruithuisie en Tronk.	68
5.3.2.	Kerkgeboue.	68
5.3.3.	Skoolgeboue.	70
5.3.4.	Openbare Geboue.	71
5.4.	Samelewingsaspekte.	
5.4.1.	Die Poswese.	72
5.4.2.	Medies.	72
5.4.3.	Vervoer.	74
5.4.4.	Vermaak.	75
5.5.	Pleine.	76
5.5.1.	Kerkplein.	77
5.5.2.	Markplein.	79
5.6.	Samevatting.	80

Hoofstuk 6.

Die betrokkenheid van die inwoners tydens die Eerste Vryheidsoorlog.

6.1.	Geleidelike verset.	82
6.2.	Aankoms van Britse- en Boere troepe.	85
6.2.1.	Aankoms van Cronjé.	87
6.3.	Uitbreek van vyandelikhede.	89
6.4.	Burgerlike gesindhede.	91
6.5.	Samevatting.	97

Hoofstuk 7.

Die administrasie van Potchefstroom tydens die beleg.

7.1.	Gevegte rondom die landdroskantoor.	98
7.2.	Administratiewe maatreëls.	100
7.2.1.	Veiligheidsmaatreëls.	107
7.3.	Administratiewe maatreëls aangaande die ekonomie en poswese.	109
7.3.1.	Ekonomie.	109
7.3.2.	Poswese.	111
7.4.	Reëlins ten opsigte van Swartes.	112
7.5.	Samevatting.	113

Hoofstuk 8.

Potchefstroom na afloop van die beleg.

8.1.	Toestande in die dorp.	114
8.2.	Kommissie van ondersoek.	115
8.3.	Voorkoms van die dorp.	115
8.3.1.	Woonhuise.	115
8.3.2.	Besigheidspersele.	116
8.3.3.	Landdroskantoor.	117
8.3.4.	Hotelle.	118
8.3.5.	Banke.	118
8.4.	Ekonomiese bedrywighede.	118
8.5.	Sosiale toestande.	121
8.5.1.	Poswese.	121
8.5.2.	Perswese.	122
8.5.3.	Godsdien.	122
8.5.4.	Onderwys.	122
8.6.	Stelselmatige herstel.	123

Hoofstuk 9.

Samevatting.	126
Bylae A.	128
Bylae B.	130
Bibliografie.	131

The civilian life in Potchefstroom during the First Boer War.

Potchefstroom which was established in 1838 by Hendrik Potgieter, played an important role in the history of the South-African Republic. The outbreak of the First Boer War in December 1880, is only one of the important events that occurred at Potchefstroom. At the time of the War Potchefstroom was a progressive and an important commercial agency in the Transvaal. This essay is an attempt to introduce the civilian life in Potchefstroom during the war, to the reader. In other words, it is an attempt to describe the economical-, social- and administrative conditions in the town and how they were influenced by the war.

Little information is known about the subject of study as most works about the First Boer War have military activities as a theme. However, interesting material was obtained out of archival and published works and by means of these, the civilian life in Potchefstroom could be described.

Potchefstroom was at 1880 an established town with approximately 2500 inhabitants, including Afrikaners, English, Dutch, Blacks and other foreigners. The Afrikaners were mainly the boers while the English were the businessmen. The Blacks were limited to a location outside the town and were mainly labourers.

Potchefstroom's favourable position on the way to the gold and diamondfields brought along prosperity to the economy of the town. The market-square was daily characterised by trade activities and housed a number of businesses, shops and workshops.

The town also played an important role in the social life of the Transvaal. A number of schools, churches, banks and hotels were situated in Potchefstroom and the religion and education was based on a healthy understanding which resulted in intellectual development among the inhabitants.

The civilian administration was during the war temporary replaced by military administration which controlled the economical and social life in Potchefstroom for nearly three months.